

UDK 902
ISSN 1330-0644
VOL. 17./2000.
ZAGREB, 2000.

P **riilozi**

Instituta za arheologiju u Zagrebu

Pril. Inst. arheol. Zagrebu 17./2000.
Str./Pages 1-142, Zagreb, 2000.

Časopis koji je prethodio

Prilozi 1., 1983., Prilozi 2., 1985., 3.-4., 1986.-1987., 5.-6., 1988.-1989., 7., 1990.,
8. 1991., Pril. Inst. arheol. Zagrebu 9., 1992., 10., 1993., 11.-12./1994.-1995.,
13.-14./1996.-1997., 15.-16./1998.-1999.

Nakladnik/ Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU/
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/ Address of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of archaeology
HR - 10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 68
Telefon/phone/fax ++385/01/615 02 50

Glavni i odgovorni urednik/ Editor in chief

Željko TOMIČIĆ (Zagreb)

Redakcijski odbor/ Editorial committee

Dunja GLOGOVIĆ (Zagreb), Timotej KNIFIĆ (Ljubljana, SLO), Remza KOŠČEVIĆ
(Zagreb), Laszlo KÓVACS (Budapest, HUN), Kornelija MINICHREITER (Zagreb),
Mladen RADIĆ (Osijek), Željko RAPANIĆ, (Split) Aleksandar RUTTKAY (Nitra,
SK), Ivančica SCHRUNK (Minneapolis, USA), Željko TOMIČIĆ (Zagreb).

Prijevod na engleski/ English translation

Barbara SMITH-DEMO
Dunja GLOGOVIĆ

Prijevod na njemački/ German translation

Nikolina MATETIĆ PELIKAN

Prijevod s ukrajinskog/ Ukrainian translation

Đuro VIDMAROVIĆ

Lektura/ Language editor

Marijan RIČKOVIĆ (hrvatski)
Ulrike STEINBACH (njemački)
Barbara SMITH-DEMO (engleski)

Dizajn/ Design

Roko BOLANČA

Korektura/ Proofreaders

Krešimir KVOČIĆ

Grafička priprema/ DTP

Studio "U", Zagreb

Računalni slog/ Layout

Ranko PERŠIĆ, Zagreb

Tisak/ Printed by

Tiskara PETRAVIĆ d.o.ö., Vladimira Nazora 12, 10 434 Strmec

Naklada/ Circulation

600 primjeraka/ 600 examples

Sekundarne publikacije/ Indexed in

GERMANIA Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen
Archaeologischen Instituts, Verlag Philipp von Zabern, Mainz

Izdavanje časopisa novčano podupire

MINISTARSTVO ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE REPUBLIKE HRVATSKE
HR - 10000 Zagreb, Strossmayerov trg 4

Sadržaj

Izvorni znanstveni radovi

- 5 KORNELIJA MINICHREITER
Reljefni prikaz ženskog lika na posudama starčevačke kulture
- 17 REMZA KOŠČEVIĆ
Sitni koštani i brončani predmeti iz Siscije
- 25 ŽELJKO TOMIČIĆ
Istraživanje kronologije ranosrednjovjekovnog groblja u Mahovljanima kraj Banja Luke
- 67 TAJANA SEKELJ IVANČAN
Slučajni nalaz ognjišta na lokalitetu Borovljani - Srednje brdo kraj Koprivnice i slični srednjovjekovni nalazi evidentirani na području sjeverne Hrvatske

Stručni radovi

- 89 DUNJA GLOGOVIĆ, SLOBODAN MIKO
Sadržaj elemenata u tragovima i olovni izotopi u dva bakrena grumenca iz ostave u Dežmanovu prolazu u Zagrebu
- 95 REMZA KOŠČEVIĆ
Olovne pločice posebne namjene

Pregledni radovi

- 103 DUNJA GLOGOVIĆ
Novoobjavljena ostava Pustakovec i ostale prapovijesne ostave iz sjeverozapadne Hrvatske
- 113 OREST MIROSLAVOVIĆ KORČINSKI
Gradišta ljetopisnih (istočnih) Hrvata 9.-14. stoljeća u području Gornjeg Podnjestrovlja

Prikazi

- 129 TAJANA SEKELJ IVANČAN I DUNJA GLOGOVIĆ
Internationale Tagungen in Mikulčice III, 311 str.
Frühmittelalterliche Machtzentren in Mitteleuropa. Mehrjährige Grabungen und ihre Auswertung
- 132 TAJANA SEKELJ IVANČAN I DUNJA GLOGOVIĆ
Internationale Tagungen in Mikulčice IV, 312 str.
Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa i Naturwissenschaftliche keramikuntersuchungen
- 137 TATIANA TKALČEC
Kratice
- 139 POPIS PUBLIKACIJA PRIMLJENIH U ZAMJENU
TIJEKOM 1999. I 2000. GODINE

Contents/Inhaltsverzeichnis

Original scientific papers

- KORNELIJA MINICHREITER
Relief Images of Female Figures on Starčevo Culture Vessels
- REMZA KOŠČEVIĆ
Small Bone and Bronze Objects from Siscia
- ŽELJKO TOMIČIĆ
Untersuchung zur Chronologie des frühmittelalterlichen Gräberfeldes in Mahovljani neben Banja Luka
- TAJANA SEKELJ IVANČAN
Zufallsfund eines Herdes am Standort Borovljani - Srednje brdo bei Koprivnica und ähnliche mittelalterliche Funde, nachgewiesen auf dem Gebiet von Nordkroatien

Professional article

- DUNJA GLOGOVIĆ, SLOBODAN MIKO
Trace Element and Pb Isotope Composition of Two Copper Nuggets/Ingots from the Hoard in Dežmanov prolaz, Zagreb
- REMZA KOŠČEVIĆ
Lead Tablets of Special Purpose

Review

- DUNJA GLOGOVIĆ
The lately published hoard from Pustakovec and other prehistoric hoards from NW Croatia
- OREST MIROSLAVOVIĆ KORČINSKI
Городища літописних Хорватів у Верхньому Подністрров'ї IX-X ст./

- TATIANA TKALČEC
Abbreviations / Abkürzungen

Olovne pločice posebne namjene

Lead Tablets of Special Purpose

Stručni članak

Antička arheologija

Professional article

Roman archaeology

UDK/UDC 904:621 (497.5. Sisak) "00/2"

Primljeno/Received: 2000.05.15.

Prihvaćeno/Accepted: 2000.06.21.

Dr. sc. REMZA KOŠČEVIĆ

Institut za arheologiju

Ulica grada Vukovara 68

HR - 10000 Zagreb

Tekst se odnosi na skupinu istovrsnih olovnih pločica s grafitima i na jednu ovalnu olovnu pločicu s reljefno otisnutim natpisom.

Obje vrste takvih predmeta u rimsko doba bile su korištene kao oznake u trgovanju različitim polugotovim i gotovim robama i na raznim pošiljkama.

Ključne riječi: olovne pločice, bula, plomba, etikete, grafiti

U novijoj arheološkoj literaturi povremeno se javljaju pojedinačne objave raznih sitnih upotrebnih predmeta, koji predstavljaju vrijedne pisane dokumente o različitim područjima iz antičke svakodnevice kao i izvore spoznaja iz neposredne životne prakse, uključivši donekle i onu administrativnu. Među takve pripadaju i obje epigrafske vrste pločica slične namjene, o kojima je ovdje riječ, a koje su sve pronađene u Sisku, najvjerojatnije u rijeci Kupi.

Primjerak br. 1 (T. 1., 1) s dvorednim plastičnim grčkim natpisom *MA/MOV*, predstavlja olovnu *bullu* (Bleibulle) za pečaćenje robnih i drugih pošiljki. Olovne bule iz rimskog razdoblja dosta su raznolike, nose različite plastično izvedene figuralne ili različite također plastično otisnute natpise, često u grčkom pismu. Rađene su u dvije verzije: kao jednostrane - s prikazom ili natpisom na jednoj strani i s cjevastim otvorom za provlačenje trake na drugoj strani, i kao dvostrane - s prikazom ili s natpisom na obje strane (PICCOTTINI, 1991., 43.; RÖMER MARTINSJE, 1991., 47.; TOTH, 1991., 49., 152.-156., br. 243-268).

Od dosad otkrivenih primjeraka, poznat je i jedan vrlo rijetke namjene, koji potječe iz Trier. Među više komada olovnih bula iz Trier, unutar kojih su zastupljene i one s carskim bistama i s *Viktorijom*, nalazi se i dvostrani primjerak s grčkim natpisom, koji je interpretiran kao plomba ne za oznaku robe, već za prolaz na graničnoj carini kroz Galiju i to za uvoz skerleta iz Galatije, namijenjen trijerskoj tekstilnoj industriji (BINSFELD, 1988., 14., 16., Abb. 1., 3.).

Olovne pločice br. 2-23 (T. 1., 2-3; T. 2.; T. 3.) predstavljaju etikete (Bleietikette). Tu jednostavnu vrstu predmeta karakterizira pačetrovorni oblik i kružna perforacija smještena na jednoj strani pločice blizu ruba ili u kutu. Na jednoj ili na obje strane etikete nose *graffito* natpise ispisane latinskim slovima u kurzivu. Upotrebljavane su višekratno, na način da je raniji natpis kovanjem bivao izbrisan. Katkada brisanje nije postignuto u potpunosti i novi je tekst dosta če-

sto uguben preko djelomično još vidljivog starog zapisa, s učinkom palimpsesta. Natpisi najčešće naznačuju podatke o robi - od njene vrste do količine odnosno težine i cijene ili novčane naknade, a mogu sadržavati i osobna imena.

Priličan broj pročitanih natpisa na olovnim etiketama odnosi se na odjevne predmete i prehrambene proizvode. Tako su na primjercima iz Kalsdorfa, Magdalensberga i s drugih austrijskih nalazišta, ispisani podaci o tekstilu i o gotovim ogrtačima (*paenula, sagum*) (RÖMER MARTINSJE, 1991., 47., 148.-151., br. 238-242). Sadržaj natpisa ugubenih na etiketama iz Trier, odnosi se na papar kao začim za napitke i umake (*vinum piperatum, garum piperatum*) te na svježe šparoge (*asparagus*) (SCHWINDEN, 1983., 23., Abb. 1.; ISTI, 1994., 31., Abb. 1.). Primjerci iz Austrije datiraju se od 1. do 3. st., a trijerski se postavljaju u 2. st.

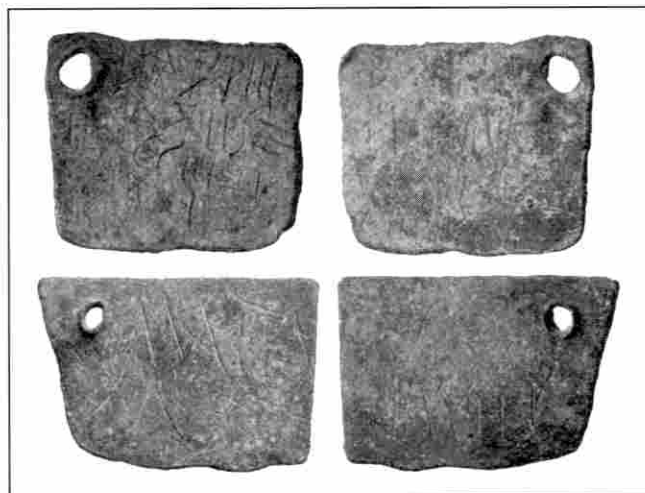
Drukčiju namjenu imao je jedan britanski primjerak iz Chestera s natpisom *Titiani*, koji je korišten kao etiketa za oznaku osobne prtljage (LLOYD MORGAN, 1987., 87., Pl. IV. A).

U Arheološkome muzeju u Zagrebu pohranjen je određen broj olovnih bula iz Siska s figuralnim prikazima, koje do sada nisu objavljene. Bile su pokazane na izložbi (sl. 1.), održanoj u tom muzeju krajem 1979. i početkom 1980. godine. U tekstu popratnog deplijana izložbe, od konkretnijih podataka navedeno je da se prikazi odnose na alegorijske, religijske i mitološke scene te da se na njima javljaju i individualni, skupni i obiteljski portreti, a unutar njih također i carski¹.

¹ U odnosu na količinu bula kaže se da ih je nekoliko desetaka komada, ali je nejasno odnosi li se taj broj samo na izložene eksponate ili na sveukupne primjerke iz Siska koji su u posjedu zagrebačkog muzeja; olovne bule s natpisom u tekstu nisu spomenute: Rimski olovni figuralni pečati iz Siska, Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb, prosinac 1979. - travanj 1980.

Sl. 1. Fotokopija reprodukcije s naslovnice publikacije izdane uz izložbu olovnih plombi u Arheološkom muzeju u Zagrebu

Sl. 2. Fotokopija olovnih etiketa iz Siska: BRUNŠMID, 1901., sl. 87.

Što se tiče olovnih etiketa s ugrišenim grafitima, Arheološki muzej u Zagrebu čuva veliku količinu takvih primjeraka: u jedinom o njima objavljenom podatku navodi se broj od "puno više od 1000 komada"² etiketa sisačke provenijencije.

Sisak je općenito poznat u stručnoj literaturi po olovnim nalazima i to ne samo prema brojčanom obujmu, već i po njihovoj namjenskoj raznovrsnosti, koja seže od vodovodnih cijevi, preko pločica tzv. *tabula defixionum*, različitih figurica (među kojima su i, drugdje inače vrlo rijetki, sasvim plošni primjerci rezani od raskovane olovne ploče), standardnih te privjesaka neobičnog izgleda, do specifične pojave korištenja olova kao zamjene za druge vrste ispune na nekim fibulama siscijske produkcije. No sve te nalaze zasjenjuju brojnošću upravo olovne etikete prema kojima se Sisak može smatrati jednim od njihovih najjačih nalazišta.

Od siscijskih etiketa u domaćoj su literaturi objavljena samo dva primjerka (sl. 2.), poklonjena Arheološkom muzeju 1898. godine (BRUNŠMID, 1901., 124., 125., sl. 87.). Radi se o dvaput ispisanim pločicama, definiranim kao neka vrsta potvrde odnosno zabilješke o novčanim iznosima, na kojima je autor sa sigurnošću pročitao samo riječ *accipti* u trećem redu na prvoj strani gornjeg primjerka na sl. 2.

Sredinom prošlog stoljeća u mađarskom časopisu objavljena je još 21 etiketa, izvađena iz Kupe u Sisku, koje je u godinama 1902., 1911., 1912. i 1927. kupio Nacionalni muzej u Budimpešti. Neke od tih etiketa također su bile dvaput ispisane. Na temelju latinske riječi ispisane bez skraćivanja na jednom od komada (MÓCSY, 1956., 101., br. 15), a skraćeno na još nekim pločicama (sl. 3.), pročitane kao *lana*, etikete su određene kao oznake za skladištenje sirove vune, koja je iz Istre i Dalmacije stizala u Sisciju na obradu i daljnju distribuciju na tržište (MÓCSY, 1956., 104.).

Bule su bile rađene otiskivanjem matricom u negativu na komadiću olova, kojemu je na poleđini naknadno probijen

cjevasti kanalić. Etikete su rezane od tanko raskovane olovne ploče, a perforacija je načinjena hladnim postupkom probijanja, vjerojatno običnim čavlom. Obje vrste oznaka odaju karakter provizornih izrađevina. Za razliku od prikaza ili natpisa, koji je obično dosta precizno otisnut, rubovi su na bula- ma najčešće bezoblični i zadebljani, a olovo preostalo nakon otiskivanja, nije odstranjeno. Oblik etiketa također je nepravilan, rubovi su neravni, a uokolo nepravilne perforacije gotovo je redovita pojava obruba, izbočenog na jednu stranu.

Jednostrana bula br. 1 (T. 1., 1), koja se čuva u Arheološkome muzeju u Zagrebu, služila je kao plomba na nekoj zatvorenoj pošiljci, o čijem se sadržaju ne može nagađati, s obzirom da se natpis *MAMON* najvjerojatnije odnosi na osobno ime. Relativno dotjerani rubovi te komadićak antičke uzice, zaostao u kanaliću, svjedoče da je taj komad bio u jednokratnoj ili višekratnoj upotrebi. Vremenski se može postaviti u okvire 2.-3. st.

Skupina etiketa br. 2-23 (T. 1., 2-23; T. 2.; T. 3.) sadrži dvadeset i dva primjerka, koja su u posjedu dvaju privatnih kolekcionara. Etikete su dosta tanke, debljina im je približno 1 mm, dok su komadi br. 20-22 (T. 1., 20-22; T. 3., 19-21) nešto deblji. Ispisane su s obje strane. Na najvećem od prva tri još dobro držeća i približno za trećinu uvećana komada br. 2-4 (T. 1., 2-4; T. 2., 1-3), natpis je dobro vidljiv i slova se jasno uočavaju, no njegovo skidanje samo na temelju foto snimaka³, nije sasvim pouzdano. Preostali komadi mahom su vrlo ili krajnje loše očuvani, pojedini čak do kritične točke. Necjeloviti su, površina im je neravna, većina je bila deformirana i djelomično zguzvana te naknadno, možda i recentno, izravnavana. Grafiti su teško raspoznatljivi, prepoznavanje slova i dešifriranje natpisa dosta je nesigurno. Uz to, ostaci starijeg nesolidno izbrisanog natpisa preklapaju se s mladim upisom, a u nekoliko slučajeva natpis je u cijelosti uništen (T. 1., 22, 23; T. 3., 21, 22). Konfuziji pridonose i slučajna mehanička oštećenja i ogrebotine, koje je teško razlikovati od dijelova slova i brojeva, pa su rezultati po-

² Citat se odnosi samo na one primjerke koji su dospjeli u zagrebački muzej, dok su se ostali raspršili po privatnim zbirka: etikete su bile izvađene početkom prošlog stoljeća (19.) iz Kupe, prigodom čišćenja korita rijeke, o njima je povremeno pisao dnevni lokalni tisak iz 1912. i 1913. godine, a potom ih je J. Brunšmid priredio za opsežno objelodanjivanje: ŠAŠEL, 1974., 729.

³ Za primjerke, T. 1., 2-4; T. II, 1-3, za objavu su dobivene samo fotografije, prema kojima su u istom mjerilu načinjeni crteži. Crteži uz primjerke, T. 1., 5-23; T. 2., 4-9; T. 3., izrađeni su prema originalnim primjercima etiketa

Sl. 3. Fotokopija jedne od olovnih sisačkih etiketa iz Nacionalnog muzeja u Budimpešti: Mócsy, 1956., T. XXIII., 1

kušaja čitanja isпали više nego skromni. Valja se nadati da bi epigrafičar rutiner iz ovih pločica izvukao veću količinu podataka.

Pored brojki, najčešće III, IIII, IV, X i XIII, s relativnom sigurnošću mogu se pročitati jedino dijelovi natpisa kao *cor-ti* ili *corai* na prednjoj strani pločice, T. 1., 13; T. 3., 12, te vjerojatno *Ilario* na prednjoj strani komada, T. 1., 4; T. 2., 3. Vremenski, gotovo svi primjerci iz skupine etiketa, mogu se preliminarno smjestiti u široke raspone 1.-3. st.

Unatoč činjenici da su natpisi na njima, u stanju u kojem su do nas dospjeli, zakazali u smislu pružanja podataka o namjeni za koju su bile korištene, ove etikete ipak zaslužuju objavljivanje, kako radi njihove dosadašnje rijetke pojave u stručnoj publicistici te sve većeg znanstvenog interesa struke koji pobuđuju, tako i zbog važnosti samog nalazišta s kojeg potječu. Premda ovi pretežito dotrajali primjerci ne omogućuju neki pomak u daljnjem upoznavanju upotrebe jedne vrste rimskih utilitarija vezanih za sirovine ili artikle unutar siscijskih poslovnih djelatnosti, njihova prezentacija u neku bi ruku mogla poslužiti kao mali uvod ili najava u dugo iščekivano objelodanjivanje već spomenutih primjeraka etiketa s istog nalazišta, pohranjenih u Arheološkome muzeju u Zagrebu.

Osnovni podaci o predmetima

1. Ovalna pločica s poprečno postavljenim cjevastim otvorom na naličju, još ispunjenim ostatkom uzice.
Dim.: 14x11x3,5 mm, T. 1., 1
2. Pačetrovinasta pločica nepravilnog oblika.
Dim.: 35x21 mm, T. 1., 2; T. 2., 1
3. Pravokutna pločica.
Dim.: 33x19 mm, T. 1., 3; T. 2., 2
4. Pačetrovinasta pločica.
Dim.: 26x17 mm, T. 1., 4; T. 2., 3
5. Četvrtasta pločica.
Dim.: 32x28 mm, T. 1., 5; T. 2., 4
6. Četvrtasta pločica.
Dim.: 32x25 mm, T. 1., 6; T. 2., 5
7. Četvrtasta pločica, odlomljena na lijevom kraju na kojem se nalazila perforacija i oštećena na gornjem od nasuprotnih kutova.
Dim.: 29x22 mm, T. 1., 7; T. 2., 6
8. Četvrtasta nepravilna pločica, napukla na sredini gornjeg dijela.
Dim.: 31x23 mm, T. 1., 8; T. 2., 7
9. Pravokutna pločica.
Dim.: 29x15 mm, T. 1., 9; T. 2., 8
10. Dio pločice, odlomljena na desnoj strani.
Dim.: 24x22 mm, T. 1., 10; T. 2., 9
11. Pravokutna pločica, oštećenog ruba i površine na desnoj strani.
Dim.: 33x18 mm, T. 1., 11; T. 3., 10
12. Pravokutna pločica probijene perforacije.
Dim.: 26x14 mm, T. 1., 12; T. 3., 11
13. Pravokutna pločica razderane perforacije, napukla na desnoj strani.
Dim.: 39x22 mm, T. 1., 13; T. 3., 12
14. Četvrtasta nepravilna pločica, odlomljena na desnoj strani.
Dim.: 28x23 mm, T. 1., 14; T. 3., 13
15. Četvrtasta nepravilna, djelomično očuvana pločica.
Dim.: 20x13 mm, T. 1., 15; T. 3., 14
16. Pačetrovinasta pločica, odlomljena na desnoj strani.
Dim.: 28x19 mm, T. 1., 16; T. 3., 15
17. Četvrtasta nepravilna, necjelovita pločica.
Dim.: 18x13 mm, T. 1., 17; T. 3., 16
18. Dio četvrtaste pločice, očuvane manjim dijelom.
Dim.: 19x16 mm, T. 1., 18; T. 3., 17
19. Četvrtasta nepravilna pločica.
Dim.: 28x23 mm, T. 1., 19; T. 3., 18
20. Pačetrovinasta pločica.
Dim.: 24x16 mm, T. 1., 20; T. 3., 19
21. Četvrtasta pločica zakošenih okomitih rubova.
Dim.: 24x17 mm, T. 1., 21; T. 3., 20
22. Nepravilna pravokutna pločica.
Dim.: 40x18 mm, T. 1., 22; T. 3., 21
23. Nepravilna pločica, bezobličnih oštećenih rubova.
Dim.: 36x20 mm, T. 1., 23; T. 3., 22

LITERATURA

- BINSFELD, W., 1988., Galatische Ware in Trier, *FuAusgrTrier* 20
- BRUNŠMID, J., 1901., Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije, *VHADus* V
- LLOYD MORGAN, G., 1987., Professor Robert Newstead and Finds of Roman Military Metalwork from Chester - Roman Military Equipment III. *BARIntSer* 336
- MÓCSY, A., 1956., Ólom árucímkek Sisciából, *FolArch* VIII
- PICCOTTINI, G., 1991., Tesserae nummulariae, u: *Instrumenta inscripta latina - Das römische Leben im Spiegel der Kleininschriften, Ausstellungskatalog*, Pecs
- RÖMER MARTUNSE, E., 1991., Blei in der Antike, u: *Instrumenta inscripta latina - Das römische Leben im Spiegel der Kleininschriften, Ausstellungskatalog*, Pecs
- SCHWINDEN, L., 1983., Handel mit Pfeffer und anderen Gewürzen im römischen Trier, *FuAusgrTrier* 15
- SCHWINDEN, L., 1994., Asparagus - römischer Spargel - Ein neues Bleietikett mit Graffiti aus Trier, *FuAusgrTrier* 26
- TOTH, E., 1991., Bleibullen im Ungarischen Nationalmuseum, u: *Instrumenta inscripta latina - Das römische Leben im Spiegel der Kleininschriften, Ausstellungskatalog*, Pecs

SUMMARY

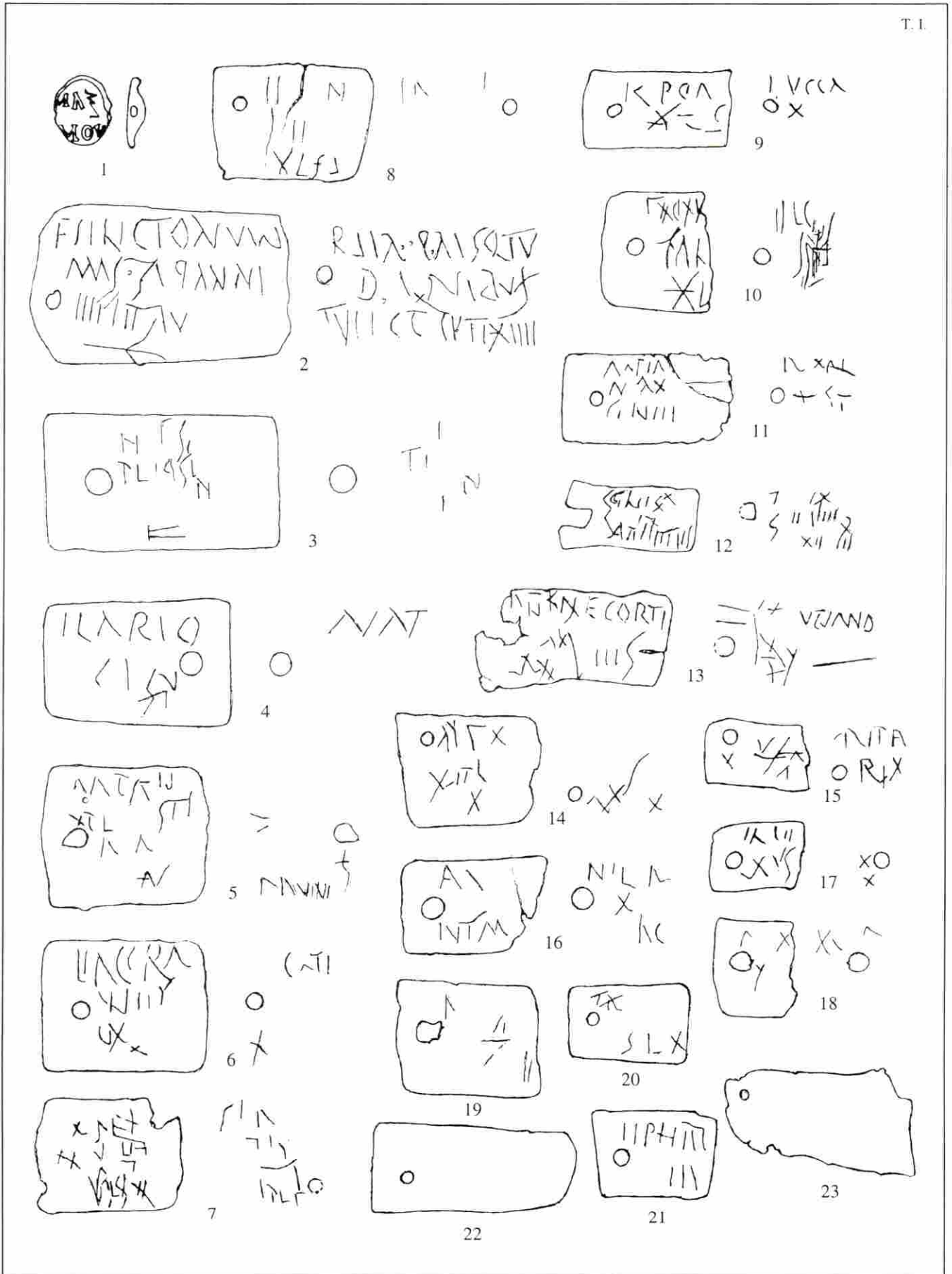
LEAD TABLETS OF SPECIAL PURPOSE

This text discusses a one-sided lead bulla with a stamped two lined Greek inscription of MA/MOV, with the preserved remains of strings for attaching it on the back (Pl. 1: 1), along with a group of 22 examples of lead labels (Pl. 1: 2-23; Pl. 2; Pl. 3). All examples come from Roman Siscia, present day Sisak, and they were most probably recovered from the Kupa River, in one sector of the river where the baths and forum were located on the left bank. The bulla (Pl. 1: 1) is in the Archaeological Museum in Zagreb, and the labels (Pl. 1: 2-23) are owned by two private collectors.

The labels bear graffito inscriptions on both sides, written in the Latin alphabet in italics, but the state of preservation of most of the examples, with a few exceptions, is so poor that very little or almost nothing can be deciphered from the scratched inscriptions with any certainty. Thus information contained on these inscriptions is missing, and some must certainly have referred to trade in various goods and articles and the business activities of ancient Siscia.

The labels are presented here with the aim of intensifying the publication of similar types of Roman everyday items, and their value is actually in the fact that they come from a site which has yielded a great number of finds of this type to date. The labels are kept in the Archaeological Museum in Zagreb, where they were sent at the beginning of the last century. There are over 1000 specimens, and it is thought that several hundred examples ended up in private collections. From the multitude of labels of Siscian provenience, to the present two examples have been published in Croatian publications (BRUNŠMID 1901), and twenty-one examples abroad (MÓCSY 1956).

Key words: lead tablets, bula, label, seal, graffito

T. I. Olovna plomba i etikete iz Siscije. Grafiti su na etiketama, koje ih imaju, skinute s obje strane. Mjerilo: 1,5-23:1:1, 2-4:1: cca 1,5

1

2

3

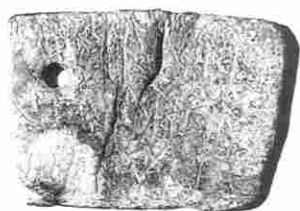
4

5

6

7

8

9

T. II. Olovne etikete iz Siscije snimljene s jedne strane

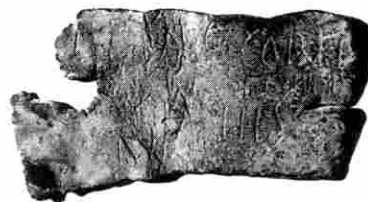
T. III.

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

T. III. Olovne etikete iz Siscije snimljene s jedne strane

